
İNSANIN NE'LİĞİ VE BİLİŞSEL YAPISI ÜZERİNDEN YENİ DÜNYA DÜZENİNDE TOPLUM MİMARLIĞI VE METOT OLARAK SAVAŞLAR (Fenomenal Algı Değişiminde Savaşların Etkisi, Buna Öngörülen Tedbir ve Yeni Yol Haritası Kritiği)*

SOCIAL ARCHITECTURE IN THE NEW WORLD AND WARS- AS A METHOD THROUGH COGNITIVE STRUCTURE- AND THE SEARCH OF WHAT HUMAN BEING IS (The Effect Of Wars In Fenomenal Perception Change, The Critic Of The Foreseen Precaution And The New Methodology)

Öğr. Gör. Mehmet Latif BAKIŞ
Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
İslami İlimler Fakültesi
Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı
bakislatif@gmail.com

Atıf Gösterme: BAKIŞ, Mehmet Latif, (2019), İnsanın Ne'liği Ve Bilişsel Yapısı Üzerinden Yeni Dünya Düzeninde Toplum Mimarlığı Ve Metot Olarak Savaşlar, *Ağrı İslâmi İlimler Dergisi (AGİİD)*, 2019 (4), 55-70.

Geliş Tarihi:

30 Mayıs 2019

Kabul Tarihi:

26 Haziran 2019

© 2019 AGİİD

Tüm Hakları Saklıdır.

Özet: Farklı bir toplum mühendisliği uygulaması olarak, savaşlarda tahrip edilen binalar ve eserler üzerinden tarih bilinci, dini şuur, kültürel kazanım ve aidiyet hassası da sistematik bir şekilde tahrip edilmektedir. Beyin dünyamızın bilgi kaynağının duyu verileri olduğu gerçeği, savaşlarla tahrip veya yok edilen dinî ve kültürel motiflere bağlı olarak zihin dünyamızın da silikleştirildiği hakikatini ortaya koyar. Bilhassa Ortadoğu üzerinden kritik etmeye çalıştığımız; mantık ve zihin dünyamız üzerinden inşa edilmek istenen bu yeni dünya düzeninin nasıl olacağını öngörmek ve buna karşı ne gibi tedbir formüllerinin geliştirilebileceğini irdelemek gerekiyor. Bunun için de “İnsan”ın “ne”liğinin doğru ve yeniden tahlilini yapmak gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Savaş, Ortadoğu, Kültür, Çocuklar, Mimarlık*

Abstract: Consciousness of history, religious awareness, historical outcomes, and sense of belonging are damaged systematically through the demolished buildings, and artifacts -accepted as a different society engineering- The truth that the source of information of our brain world comes from sense data puts forward that our mental world is grayed because of the demolition of religious and cultural motives. It is necessary to examine how this new world formation- constructed through our mental and logical worldviews- will be and what kind of precautions should be taken against it. In addition, it is vital that the question of what human being is be restudied carefully.

Keywords: *War, Middle East, Culture, Children, Architecture.*

*Bu makale, 10 Nisan 2015 tarihinde Sakarya'da *KAD Critical Analytical Thinking Platformu tarafından düzenlenen 1st International Symposium On Critical And Analytical Thinking* Sempozyumunda sunulan aynı temalı tebliğin gözden geçirilmiş ve geliştirilmiş halidir.

GİRİŞ

Doğu öğretileri ile Batı öğretilerinin etkileşimleri “hümanizm” adıyla çağdaş “laisizm” olarak vücut buldu. Bu zıtların karşılaşma arenası ise savaşları doğurdu. Oysa saadetin hâkim olduğu bir dünya insanlığın ideali olagelmıştır zahirde. İnsanlık neslinin yok oluşunu netice veren savaşların bitmesi de keza aynı cümledendir. Mamafih barışı etkin kılmak veya tesis etmek söylemleri üzerine kurulan silahlanma yarışı da, müşahede olunan bir başka gerçektir.

İnsanları ve barışı korumak söylemleriyle insanlığın mahvına netice verecek silahları türevleriyle birlikte- icat edip üretmek ve pazarlamak tenakuz olarak varlığını devam ettirmektedir.

Ne var ki, sekülerleşmiş insanın özellikle endüstri çağında tabiatı sömürmesi, gerçek entellektualiteyi onarmaktan çok uzak olup, ancak oldukça dar zihinsel bir ufkun sınırlarında gelişim göstermiş¹ ve bu durum köklü bir yıkımı netice vermiştir. Siyasi söylemler, politik eylemler, sosyal argümanlar veya dinsel ritüeller her neyi öngörüyor olursa olsun, tüm dünya ülkelerinde ortak kanaat savaşların mağdurlarının sivil toplum olduğu ve en büyük mağduriyeti de çocukların yaşadığı yönündedir.

Tarih nehrinden kabımıza yansıyanlar boyutuyla savaşlar din, toprak, yerüstü ve yeraltı kaynakları veya insan hakları gibi gerekçelerle yapılmıştır. Yapılan savaşların, daha önce birileri tarafından kaleme alınmış olan yol haritaları ekseninde uygulandığını göz önünde bulundurmak gerekir. Bugünkü İsrail Siyonizmi, varlığını Theodor HERZEL’in *Yahudi Devleti* isimli eserine ve oradaki önerilere borçludur. Herzal² burada Yahudilere, Ortadoğu’da hak ve hayat sahibi olduklarını dikte ederken sadece masum bir bilgilendirmede bulunmayıp; dinî ve millî gerekçelerle de desteklemeye çalıştığı bu manifestonun hayata tatbikini zorunlu addediyor ve bunun önündeki tüm engellerin kaldırılması için öldürmeleri, işkenceleri, talan ve tahribat gibi gayri dini-gayri vicdani-gayri ahlaki ve gayri insani her türlü yöntemi meşru sayıyordu. Bu direktif doğrultusunda kıyım ve yıkımlar gerçekleştirilirken de asıl niyetin önünde de yapay ve özden uzak gerekçeler koyulur. “Azınlık Çatışması” olarak bu hadiselerin dünya kamuoyuna duyurulması da bu gerçeği örten perdelerden biridir. Filistin’de olduğu gibi, Ortadoğu coğrafyasındaki savaşların sadece azınlık kavgası olarak görülmesi hilaf-ı hakikattir. Herzal’de

¹ Rene Guenon, *Modern Dünyanın Bunalımı*, çev. Mahmut Kanık, Hece Yayınları, Ankara 2005, s. 63

² Bkz. Theodor Herzal, *Yahudi Devleti*, Çev. Sedat Demir, Ataç Yayınları, İstanbul 2007, s. 83-98; Emma C. Murphy, “Siyonizm ve Filistin Sorunu”, *Ortadoğu Tarihi*, Hazırlayan; Youssef M. Choueiri, Çev. Fethi Aytuna, İnkılap Kitabevi, İstanbul 2011, s. 317-342

olduğu gibi, benzeri yöntemi ve rolü deneyen başka aktörler de karşımıza çıkıyor. Ted Gurr ve Barbara Harf gibi...

Ted Gurr ve Barbara Harf'ın eserleri *Ethnic Confic in World Politics*'te yedi faktörün birbiriyle ilişkisi ve azınlık hareketinin boyutu olarak "etno-politik şiddet"i üç kategoride ele alır; dinî, etnik-ulusal ve siyasî³ olmak üzere...

Ortadoğu'da sadece sivil toplumun can kayıpları yaşadığını ve toprakaltı zenginliklerinin sömürüldüğünü düşünenlerce kritiği yapılmamış olan şey, modern dönemde kitle imha silahlarıyla sadece binaların tahribi ve can kayıplarının yaşanması olmayıp, buna bağlı olarak savaş coğrafyasında yaşayan çocukların tarihleriyle, inançlarıyla, kültür ve değerleriyle bağlarının da koptuğudur. Burada savaş metodu üzerinden uygulanan şey, "Ortamı Değiştirerek Kabul Edilmeyen Davranışı Değiştirmek"⁴ ilkesidir. Gözlerin aşinalığı geçmişin mirasının geleceğe taşınmasını netice verir. Bu durum kritik edildiğinde insanlık dünyasını iki korkunç tehlikenin bekliyor olduğu görülecektir:

Birincisi; gözler, sürekliliği olan savaş ve bunun sonucu olan ölümlere, acılara, dağılmalara, yoksulluklara, kayıtsızlıklara ve acımasızlıklara iliştiğimizde, kanıksanan bu tablo, bu olayların odağında büyüyen çocukların da beyinlerinde başkalarına yansıtılmak ve aynısıyla yaşatılmak üzere büyüyecek ve tekrar sahnelenecektir. Mevcut bunalımlar geleceğe taşınacaktır.

İkincisi; gözler mabede, tarihî dokulara, kültürel eserlere iliştiğimizde hafızada tarih bilinci canlılığını ve dinamizmini muhafaza eder. Aidiyet bilincinin sürekliliği insanın insan olma klığı gerçeğini de yaşatır. Bu demektir ki totolojik yaklaşmak da mümkündür, her yıkılan-yakılan-bombalanan-tahrip ve tahrif edilen eser ve değerlerle beraber, genç beyinlerde ve bilhassa çocukların hafızalarında tarihi-manevî ve kültürel değer ve motifler tahrip edilir. Mazi ile ati arasında aidiyetini kaybetmiş nesiller, sömürge açlıklarını bastıramamış muhterislerin manipülasyonlarına, kendi beyin ve ruhlarını parçalatmış köleler olmaya mahkûmdurlar. Modern dünya, kelepçesiz kancalarla, görünmez bir zihinsel kolonileştirme faaliyetini, tarihin tahribiyle tesis etmeye devam etmektedir.

³ Lise Storm, "Ortadoğu'da Etnik-Ulusal Azınlıklar, Berberiler, Kürtler ve Filistinliler", *Ortadoğu Tarihi*, s. 552; Kaotik bir ortam haline getirilmiş Filistin Toprakları ve Yahudi yerleşiminin askerî ve ideolojik derinliği hakkında bkz; Zafer Balpınar, "Askerî Güç Çarpanı Olarak Yahudi Yerleşim Yerleri", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Ekim 2014, sayı. 20, yıl. 10, s. 85-110

⁴ Thomas Gordon, *E.A.E. Etkili Anababa Eğitimi*, Çev. Emel Aksay, Sistem Yayıncılık, İstanbul 1996, s. 122

Ortadoğu coğrafyasında savaşın çocuklar üzerinden tarih şuurunun tahribini nasıl netice verdiğini ve buna karşı ne gibi bilinçlendirme formüllerinin geliştirilebileceğinin tahlilini yapmaya çalışacağız. Ortadoğu coğrafyası ekseninde, savaşların zihinsel ve ruhsal tahribini kritik etmek akıl insanların önceliği olmalıdır. Bu sorunsalı irdelerken de cevap arayacağımız bir sorumuz olacaktır: Gelecek neye gebecektir?

1. İnsanın “Ne”liği

Gelecek dünyasının neye gebe olduğunu anlamamanın en etkili yolu insan hayalleri ve kurgularıdır. Yukarıda örneklerini verdiğimiz Herzel, Gurr ve Harff’ın hayallerinin neticesi bu gün Kanlı Bir Ortadoğu Coğrafyası olduğunu iyi okuduğumuzda; mevcut dünya ve konumuz olan malum coğrafya için ne tür idealler beslendiğini, ne tür hayaller kurulduğunu ve nasıl bir insanlık toplumunun teşekkül ettirilmek istendiğini anlamakta güçlük çekmeyiz sanırım.

Ayrıca, insanın duyuuları üzerinden zihin dünyasına telkinlerin yapılabildiği bir biyolojik tür olduğu gerçeğini göz ardı etmediğimizde de, kendi üzerinden ve yine kendisi için ne tür tehlike ve tehditler oluşturulmakta olduğunu keza anlayabiliriz. İnsanın düşünüş ve davranışları bir bütün olarak değerlendirilir. İnsanın psişik yapısı hakkında bilgiyi, sergilediği davranışla öğrenebildiğimiz gibi; gösterdiği refleks veya tepkiler üzerinden de ruh ve düşünce yapısı hakkında malumat edinebiliyoruz. Bilindiği gibi davranış, insanın şu ya da bu şekilde hareketine ya da düşüncesine hak verme yeteneği diye biliniyor.⁵ Psikanalizin en büyük övünçlerinden birisi de nitekim, insanın en küçük jestlerinin ve en küçük sözlerinin bir anlama sahip olduğunu göstermek ve şifreli bir dilin işaretleri gibi yorumlamaya değer bulmasıdır.⁶ En çok ilenilmiş ve adı kötüye çıkarılmış olan şehvet, egemenlik tutkusu ve bencilliğe sahiplenmelerin sağlanması da yine insanın o gizil yapısının keşfi ile oluyor. Dolayısıyla, ideolojik savaş ajanlıklarına ve manipülasyona karşı eleştirel mantığı hâkim veya etkin kılmak gerekir. İnsan nüfusunun zihinsel açıdan dengeli, zeki ve adil bir katmanının eleştirel mantığı dışında, onların fikirlerinin yayılmasını durdurabilecek bir şey yok.⁸ Ancak Jung’a göre bu katmanın çok kalın olduğunu düşünmemek gerekir. Ona göre bu kalınlık, ulusal yaratılışa göre ülkeden ülkeye değişir. Aynı zamanda, bölgesel olarak milli eğitime bağlıdır ve politik-

⁵ Jean Paul Charrier, *Bilinçdışı ve İnsan*, Çev. Hüsen Portakal, Cem Yayınevi, İstanbul 2000, s. 22

⁶ Charrier, *a.g.e.*, s. 95

⁷ Friedrich Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüş*, Çev. A. Turan Oflazoğlu, Cem Yayınevi, İstanbul 2000, s. 222

⁸ C. G. Jung, *Keşfedilmemiş Benlik*, Çev. Canan Ener Silay-Barış İlhan, İlhan Yayınevi, İstanbul 1999, s. 46

ekonomik yapının zararlı etkilerine açıktır.⁹ O nedenle KAD yapmayı devamlı ve canlı tutmak gerekir.

Kritik ve Analitik Düşünmek, zamana göre stratejik düşünmenin ve davranış gerçekleştiriminin “insan” kavramıyla zorunlu bir ilgisidir. Ne’liği açıklık ve seçiklik ölçüsünde bilinebilir kılındıktan sonra insana bağlı olarak tarih, düşünce, davranış ilkeleri, ahlâkîlik, bilim, felsefe, din ve teknolojik terakki de daha iyi bir şekilde anlam zeminine kavuşacaktır. Varlıklar âleminin kilit ismi insandır. “Niçin”in “Çünkü”süne vukufiyet bağlamında *İnsanın* yeniden irdelenmesi gerekir. Renatus Descartes’in ‘Cogito’sunu bu kez ‘*birey olarak insan*’ için değil, ‘*varlık olarak insan*’ için ve yeniden işlevsel bir yöntem kılıp, insanlığı bekleyen geleceğin, insan düşüncesi ve eylemi kapsamında yeniden yorumlanması ve de hermeneutiksel bir perspektifle Kritik ve Analitiğinin yapılması gerekir.

İnsanlık medeniyetinin yeniden inşası için KAD’ın insan üzerinden işlevselliğinin sınır ve imkânları irdelenmek durumundadır. Bu itibarla Uluslararası fikrî teatide ilk ve de öncelikli olarak Kritik ve Analitiği yapılacak konu *İnsanın Neliği* olmalıdır: İnsan nedir?

İnsan; milimetrenin onbinde bir’inden daha küçük olan bir hücre çekirdeği midir? Ya da böyle bir çekirdek iken ‘ikrâ’ ile ‘alak’a dönüşen ve yer çekimine muhalif olarak yukarıya doğru tırmanışa geçip rahime asılı duran¹⁰ bir ‘mudğa’ mıdır?

İnsan; varoluşu ve özü hayallerinde saklı olan bir gizemli esrarın adı mıdır?

İnsan; düşünen bir hayvan mıdır yoksa düşünerek konuşabilen bir canlı olup, düşünemeyen enamdan farklı bir özel tür müdür?

İnsan; biyolojik bir et-kemik ve kan urbası mıdır?

İnsan; ritmik ve rakamsal bir bileşke midir? Düşünsel ve duygusal bir tuval midir? Sosyal bir biyolojik tür müdür?

İnsan; değeri neye bağlıdır ve hangi ölçülere göre dünyayı biçimlendirme hak ve haklılığına sahip bir hassadır?

İnsan; li-zatihi mi özeldir, li-gayrihi mi?

⁹ Jung, *a.g.e.*,s. 46

¹⁰ Hans von Aiberg, *Arz’dan Arş’a Evrenin Sırları ve Sınırları*, c. II, Alem Yayıncılık, İstanbul tarihsiz, s. 16

İnsanın *neliğini* anlamak; dünyayı bekleyen bunalımlara karşı tedbir almak ve yaşanmakta olan küresel sorunlara çözüm sunmak için gerekli ve önceliklidir.

Gerçekleştirmeden önce hayalini kuran insanın bir anlamda hayallerini çözmek onun *neliğini* de çözmek demek olacaktır. Çünkü insan ‘hayal ettiği’dir.

O halde kurguları, yazılıp sahnelenenleri ve hayal dünyasının oluşmasına önyak olan sebepleri ya da etkenleri tahlil etmek ve böylece gelecek nesilleri bekleyen sorunları deşifre etmek gerekecektir.

Bilinçli ve nitelikli bir hayat sürme çabası, yeni ve tamamen gizil kalmış bir perspektifle olay ve olguları yeniden irdelemeye mecbur eder. Ve idrak(intellect) ile muhakeme(ratio) arasında karşıtlık bulunmayışı¹¹, bu yolda ümit ve rehber olarak varlığını sürdürecektir.

Doğu öğretileri ile Batı öğretilerinin etkileşimlerini de bu meyanda ele almak suretiyle, yeni dünya düzeninde fikri bir inşaya girişmek; güneşin, ilmin, bilimin ve vahyin coğrafyasında yaşayanların yeniden diriliş ve inkişafının habercisi olacaktır.

Akıl en nazenin ve değerli fonksiyonunu idraki bilgiye boyun eğdiği sürece ifa eder. İşte o zaman dünyevî düzlem, yol gösterici hakikat ışığıyla aydınlatılabilir.¹²Eğer bugün bütün Batılılar modern uygarlığın salt maddî gelişimiyle yetinmekte oy birliği etmiyorlarsa, bu bile belki onlar için kurtuluş umudunun henüz tamamen kaybolmadığını gösterir.¹³ Dünyayı kendine göre inşa etmeye veya biçimlendirmeye kalkışan insanın hayallerini bilmek ya da okumak tedbir geliştirmeye yardımcı olabileceği gibi; yöntem olarak niçin savaşların tercih edildiğini ise “bilinçdışı” hakkında sahip olacağımız malumatla bir ancak anlaşılır kılabiliriz.

2. Bilinçdışı

Kişiliğin arkeolojik incelenmesi yapıldığında, bilinci oluşturanın “bilinç dışı” olduğu ve bilinç dışının da fenomenal âlem olduğu görülür. Bizim bilinçdışı dediğimiz şeyler, sonuç olarak fizyolojik yaşamı gösteriyor.¹⁴ Fenomen (yani görüngüler) ise göz penceresinden beyin merkezine odaklanan her şeydir¹⁵: Cisimler, olaylar, olgular gibi... Bilinç ve kişilik kavramları

¹¹ Tage Lindbom, *Başaklar ve Ayrık Otları, Modernliğin Sahte Kutsalları*, çev. Ömer Baldık, İnsan Yayınları, İstanbul 1997, s. 67

¹² Lindbom, *a.g.e.*, s. 67

¹³ Guenon, *a.g.e.*, s. 63

¹⁴ Charrier, *a.g.e.*, s. 15

¹⁵ Beyin bilgisayara benzer. Beş duyumuz bilgisayarın klavyesine; ekran, görünüşümüze ve hareketlerimize; disk de bilinçaltımıza benzer. Tecrübe ettiğimiz her şey bilinçaltımıza kaydedilir ve programlanır. Bkz; Sefer Darıcı,

hem akıl ve iradî eylemlerle bunun altında yatan etkenleri ve hem de insanın ne olduğunu yeniden tahlil edip, doğru yorumlamayı gerektiriyor. Yukarıda yaptığımız ‘İnsanın *neliği*’ tanımları, onun ne denli karmaşık ve kompleks bir yapıya sahip olduğunu ortaya koyar.

Anlam veya kodlama beyinde oluşuyorsa etki de aynı merkezde oluşuyor demektir. Beyin veya zihin dünyası üzerinden algı oluşturma ya da yönlendirme (manipülasyon), fikir erozyonu oluşturma, tarih bilincini silme ve istedik kalıcı yapay gündemler oluşturma idealleri gerçekleştirilmek istenmektedir.

Hülasa, göze hitap edenler üzerinden beyin veya düşünce yapısı şekillendirilmek istendiğine göre, savaşlarla tahrip edilen ve hiç yokmuş gibi ortadan kaldırılan eserlerle birlikte bir inanç, kültür, fikir ve tarih şuuru ve aidiyet hassası da –daha oluşmadan- sökülüyor. Bu tehlikeye de en yoğun bir şekilde maruz kalanlar ise kuşkusuz yine çocuklardır. J. P. Charrier, dış cereyanların çocuklara tesirlerine dair kayda değer şöyle bir bilgi verir: “Daha ilkel bir psikolojik yapının ve çocuklarda daha da güçlü olan güdünün kalıtı bir bilinçdışı psişik aygıtının varlığı, uyurken gördüğümüz düşlerde, uyku ile uyanıklık arasındaki yarı-uyku durumlarında görünen tüm düş kurmalarda kendini gösteriyor.”¹⁶

Uygulama ve etkileri bakımından genel olan harblerin Ortadoğu özelinde, gelecekte nasıl bir toplumun vücut bulmasına girişildiğinin, gelişmekte olan ve de henüz dünyaya gözlerini açmamış olan –ama geleceğin insanları olan- çocuklar üzerinden, gelecekte nasıl bir dünyanın inşasının kurgulandığının derin bir istişare ile Kritik ve Analitiği yapılmalıdır. Anlaşılmalıdır ki, mamur yerlerin bombalanması tuğla, kiremit ve beton yığınlarının bombalanmasından öte ve daha fazla bir tahrip ve tehdidi içermektedir. Tarih bilinci, inanç şuuru, kültür değerleri ve aidiyet algısı bombalanıp siliniyor. Dinî şuurun ve kültürel bilincin uyanışında mimarının etkisi inkâr edilemez. Medeniyetin doğmasında ve gelişmesinde dinî rolü, katalizör vazifesi görmesidir. Her ferdin çabasına şevk katan dinî düşüncedir.¹⁷

Görsel, işitsel ve yazınsal medya organları üzerinden manipüle edilmiş topluluklar üretmek, sürekliliğini ve kararlılığını korurken; işgalin bir başka boyutu ile daha yüzleşiyoruz: Gözlerin ilişeceği bir eser bırakmamakla zihinleri silmek... Stratejik bir şekli olarak bu gerçek Ortadoğu’da tüm boyutları ve yalınlığıyla yaşatılmaktadır. Hâkim kültür ve ideolojinin kabulü için eski kültür ve inanca dair motiflerin tahribi formül olarak belirlenmiş gibidir. Beyinlere

Sübliminal İşgal, Bilinçaltımızı Ele Geçiren Mesajlar, Destek Yayınevi, İstanbul 2012, s. 145

¹⁶ Charrier, a. g. e., s. 17 ¹⁷ Malik bin Nebi, *İdeolojik Savaş Ajanları*, Çev. Cemal Aydın, Timaş Yayınları, İstanbul 1997, s. 12

hükmetmek modern asrın çok derin işleyen ve oldukça stratejik olan bir işgal şeklidir. Fetihler ile işgaller arasında bir takım farklar aranacak olursa şayet; birinde imar ve diğerinde de tahribatın esas alındığını dile getirmek bir bakıma bu farkı ortaya koymak için yeterli olabilir.

Mimari eserler inşa etmek, sanatsal ürünler vücuda getirmek ve geliştirmek, yazma eserler (kitaplar) kaleme alıp kütüphaneler, Beytü'l-Hikme'¹⁷ler tesis etmek; hanlar, hamamlar, kervansaraylar, camiler ve hatta gayri müslim tebaa için kendi inançlarına uygun mabetler inşa etmek, meskün ve mamur bir dünya inşasına girişmekTüm bunlar ve daha sayılabilecek nice olumlu uygulamalar, tarihen sabittir ki İslami tebliğin tevhit ve tenzih anlayışının bir neticesi olarak hayat bulmuştur. Buna mukabil talan etmek, yakıp yıkmak, tahrib etmek, gasp ve işgal etmek; kültür, inanç ve ahlak yozlaştırmak, skolastik çağın şekillendirdiği ve tarihe cehalet ve esaretle kaydedilmiş ve zihinlerde utanç tablosu olarak yer almıştır. Kabul edin ya da etmeyin, Batı, Müslümanlarla, yani İslam'la savaş halinde.¹⁸

İmar etmeler belli bir hedef ve amaca matuf olduğu gibi tahribatın da belirlenmiş bir hedefi ve amacı mutlaka vardır. Bill Gates'in "fotoğraflara/resimlere hükmeden, beyinlere de hükmeder" sözünden hareketle modern asırda savaş alanının zihin/bilinç dünyası olduğunu çıkarabiliriz.

Beynin bilgi kaynağının duyu verileri olduğu kabul edilecek olursa veya beynin en önemli ve kesin bilgi kaynağının duyu dünyası olduğu hesaba katılırsa şu sorunsal kolaylıkla tespit tahlil edilebilir:

Şehirler mimari yapılar bombalanırken aslında o tarihi dokuya ait bireylerin zihin dünyalarında da aidiyet bilinci tahrip ediliyor. Eserler yırtılıp yakılınca, mimari yapılar tahrip edilince, o eserlerin sembolize ettikleri inanç ve o inancın devamlılığını sağlayan kültür de yok ediliyor. Yani bir örnekle ifade edecek olursak, bir cami bombalanınca caminin sembolize ettiği İslami inanç da hafızadan siliniyor. Abbasi, Selçuklu, Osmanlı ve benzeri topluluklara ait mimari yapılar tahrip edilince o kadim tarihe aidiyet hassası da kayboluyor. Ve yeni doğacak olan nesiller hangi kültüre ve inanca ait olduklarını bilemeyecekler gibi işgalin neticesinde ortaya çıkan hâkim güçlerin inanç ve kültürlerini sahipleneceklerdir. Doğal olarak, bilinmeyen

¹⁷ Beytü'l-Hikme'lerin önemi, fonksiyonları ve varoluş amaç ve süreçleri hakkında detaylı bilgi için bkz. Dimitri Gutas, *Yunanca Düşünce Arapça Kültür, Bağdat'ta Yunanca-Arapça Çeviri Hareketi ve Erken Abbasi Toplumu*, Çev. Lütfü Şimşek, Kitap Yayınevi, İstanbul 2003, s. 60-65

¹⁸ Jean-Paul Roux, *Dinlerin Çarpışması*, Çev. Lale Arslan Özcan, Kabalcı Yayıncılık, İstanbul 2014, s. 17

nesnelerin bilinenlerden çıkarılmasını sağlayacak önsel bir ilke olma¹⁹²⁰dığı takdirde, geçmişe dair bir algının oluşması da mümkün olmayacaktır. Egemen devlet hayalini –bir başka deyişle, devleti idare edenlerin isteklerini- her türlü sınırlamadan kurtarmak için, bu eğilimdeki tüm sosyo-politik hareketler şaşmaz biçimde dinin altındaki zemini kaydırmaya çalışırlar. Zira bireyi devletin bir fonksiyonu haline dönüştürmek için, Devlete bağımlılık dışındaki tüm bağımlılıkları onun elinden alınmak zorundadır.²¹ Ortadoğu özelde olmak üzere, genel olarak İslam coğrafyasındaki savaşların getirdiği tehlike ve götürdüğü kazanımları bir de bu perspektifle okumak ve tedbir geliştirmek gerekir. Ortadoğu coğrafyası İbrahimî dinlerin ve vahiylerin yayılma imkânı bulduğu bir alan olduğu gibi, beşerî dinlerin de hayat bulduğu ve bu nedenle tarihte nev-i şahsına münhasır bir değer ve öneme haizdir. Dinlerin etkisiyle de dikkatleri celbeden bu mustarip coğrafya, kültürel zenginliğinin yanı sıra, yeraltı ve yerüstü zenginlikleriyle de dünya devletlerinin ilgilendikleri bir cazibe coğrafyasıdır.

Ortadoğu coğrafyasının karakteristik tahlilini şöyle dört başlık altında tahlil edebiliriz:

1-Ortadoğu coğrafyasının zenginlikleri: Genç nüfus, kültürel zenginlik, inanç çeşitliliği, bir arada yaşama düsturu, sevgi ve hoşgörü kültürü, güçlü aile bağları ve güçlü akrabalık ilişkileri, zengin tarihî doku ve dinî motifler; çöl, orman, dağ, deniz, tarım gibi stratejik konum ve zenginlik yanı sıra petrol, doğalgaz, altın, bor, demir, vb. yeraltı zenginlikleri ve pek tabii ki kadîm ilmî gelenek ve kültürel miras...

2-Ortadoğu'daki mevcut sıkıntılar: Savaş, tefrika, açlık, karışıklık, ölüm, göç, iltica, ekonomik daralma, ahlâkî dejenerasyon... Yeni silahların ve ilaçların denendiği bir büyük laboratuvar olarak iş gördürülmesi ve her türlü şer işin pilot bölgesi olarak görülmesi...

3-Ortadoğu coğrafyasını bekleyen tehdit ve tehlikeler: Geçmişî ile bağı koparılmış gençlik, aidiyet bilincini yitirmiş zihin yapısı, kimliğini ve benliğini kaybetmiş bir nesil, devamlı işgalin ve sömürünün bekçiliğini ve savunuculuğunu yapan öncesiz-sonrasız(yani geçmiş hafızası silik ve gelecek ideali olmayan) insanlar toplumu.

4-Ortadoğu'yu bu tehlikelere karşı korunaklı hale getirmek için ne gibi tedbirler geliştirilebilir? Bir “Biten Medeniyet” ve yeni bir “İslam Medeniyeti” şeklinde geniş çaplı teşhis koyan ilk düşünür olan Malik bin Nebi'ye göre, İslam Medeniyeti, yeniden şahlandırılacak bir medeniyettir. Üstelik bu medeniyet aynı fikri kaldıraçla ve aynı mayadan

¹⁹ Bertrand Russel, *Dış Dünya Üzerine Bilgimiz*, Çev. Vehbi Hacıkadiroğlu, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 1996, s. 20

²¹ Jung, a. g. e., s. 57

hareketle yükseltilecektir. Bu kaldıraç ve bu maya ise, İslam’la ilk ihtişamını kazandırmış olan Kur’ân’dır.²² Nebi’ye göre “İslam Uluslararası Topluluğu” şeklinde somutlaşması gereken bir Müslüman milliyetçiliği gerçekleştirilmeli ve bunun için de “sömürgeleştirilebilirlik” zihniyetinden kurtulunması gerekir.²³

Kişi düştüğü yerden kalkar. Eşyanın tabiatına uygun olan da budur. Bu bir kırılma noktasıdır. Belirsizlik ve kararsızlıkla amacı unutturulmuş tüm işgal edilmiş mazlum coğrafyaların insanlarına, kaybettikleri veya unuttukları özlere bir yeniden dönüş ve dirilişi gerçekleştirmek gerekiyor.

Sorunun çözümü de kendi türünden olmalıdır. Yani işgaller neticesinde ciddi ve köklü tahribatlar ve yıkımlar yaşayan Ortadoğu coğrafyasında (Irak, Suriye, Filistin vb.) İslami eserler, dinî ve kültürel motifler ve mimari yapılar onarılmalı; yenileri hızla ve sürekli bir kararlılıkla inşa edilmeli; bilinç oluşturma çalışmaları yapılmalı; suni gündemler bertaraf edilip, yapay problemlerin farkındalığı sağlanmalı ve tefrikanın ürünü olan problemlere akl-ı selimin yön vereceği bir çare tespit edilmelidir.

Bunun için de –yukarıda değindiğimiz gibi- islam ülkelerinin evvela beraberliğe ve daha sonra kavramsal yeniden dirilişe ihtiyacı vardır. İçerdiği anlamının hilafına amaçlar için kullanılmakta olan “demokrasi”, “hürriyet”, “insan hakları”, “savunma hakkı” vb. kavramlar ya anlamı ile buluşturulmalı yahut bu kavramlarla şekillendirilmek istenenin ne olduğuna dair global bilinç oluşturulmalı. Manipülasyona karşı zinde bir fikri duruş sergilenmelidir.

Kaynağı kendi değerlerimiz olan kavramlarımız olmalı. Tarihin tozlu raflarında keşfedilmeyi bekleyen bilim, ilim ve düşünce adamlarımızın yeni nesillerce tanınmaları sağlanmalıdır. Ve elbette sanayi, ekonomi, eğitim ve teknolojide bir sıçrayış gerçekleştirilmelidir. Bunun için İslam ülkelerinin ortak ve ciddi bir ekonomik (parasal) fon oluşturmaları ve amacına uygun idare etmeleri gerekir.

Şimdi yukarıda sorduğumuz “gelecek neye gebecektir?”in cevabını bulmaya çalışalım.

“Skolastik karanlık çağın Hristiyan ruhuyla hareket eden” fakat bunu İslami motifler üzerinden yapmak suretiyle hem İslamafobia algısı oluşturmak ve hem de iç çatışkı mizansenini üzerinden Müslüman kıyımı gerçekleştirmek gibi iki yönlü bir kayıp yaşıyor

²² Malik bin Nebi, *a. g. e.*, s. 13

²³ Malik bin Nebi, *a. g. e.*, s. 14

Ortadoğu'da... Yani her halükarda, kan kaybından, alacağı nefesleri sayılı bir Ortadoğu. Bilgisiz zenginlik esaret getirir. Afrika örneğinde olduğu gibi. Kendi topraklarından sökülüp, gemilerle uzun yolculuktan sonra –ki bu işkence ve zulüm dolu meşakkatli yolculuk sırasında, esirlerin yarısına yakını ya ölmüş ya da ayaklarından taşlar bağlanarak okyanusların derinliğine terkedilmişlerdir, Amistad örneğinde olduğu gibi- Avrupa'da satılıp köle edilen ve böylece bedenleri üzerinden kazanç elde edilen o siyahi insanların çocuklarının da bedenleri üzerinden –atletizm adı altında- kazanç sağlama yoluna gidilmiştir. Şekil ve isim değişmiş olsa da yapılan aynı şeydir: Siyahiler bir kazanç yoludur Avrupalı için. Tıpkı bunun gibi, İslami Ortadoğu coğrafyasının çocukları üzerinden de, mankurtlaştırılmış veya sefaletin kucağına itilmiş, benzeri bir acınası coğrafya oluşturulmak isteniyor.

Yenilgilerini zafer gibi gösteren, başarısızlıklarını övgülü ifadelerle pazarlayan ve cehaletini başkasına yansıtan filmler üzerinden AB ülkeleri ile ABD'nin Ortadoğu'ya dair kurguladıklarından, çok da huzur dolu bir insanlık toplumu beklenemez... Her sahnelediği filmde dünyayı kurtarmaya girişen bir ABD veya AB profili var. Bunun için de kötülerin dünyayı istilaları lazım. ABD ve AB dışındaki tüm dünya terörist olarak değerlendiriliyor ve tabi ki özelde de Müslümanlar bu menfur bakış açısında hedefe oturtulur. Şimdi Ortadoğu'nun geleceği için ümitvar ve iyi niyetten söz edilebilir mi? O halde Ortadoğu coğrafyasındaki çocukları beklemekte olan sancıları ele almak, bunu doğru tahlil etmek ve olumlu bir çözüm sunmak gerekir.

1. Ortadoğu Coğrafyasında Çocukların Karşı Karşıya Olduğu Sorunlar

Bunu, savaşların zorunlu bir sonucu olarak şu üç başlık altında ele alabiliriz:

1-Asimilasyon, 2-Esaret, 3-Ekonomik ve Sosyal Problemler

3.1. Asimilasyon: Temel dinamiklerini yitirmediği müddetçe her millet muhakkak varlığını tarih sayfalarına altın harflerle nakşeder. Toplumsal bilinç ve beraberlik ise bu yoldaki en temel aktive güçtür. Toplumsallaşma çabası insanın varoluşsal gereğidir. İnsan ancak sürekli bir toplumsallaşma çabasıyla insan oldu²⁴ğunun ayırına varıyor. Medeni toplum halinde örgütlenmiş bir insan topluluğu tarafından yaşanılmadıkça, hiçbir fikir kendini tarihe kabul

²⁴ Charrier, *a. e. g.*, s. 43

ettiremez²⁵ gerçeğinden hareketle biz de Ortadoğu toplumu için şunu söyleyebiliriz: “toplumsal yaşam ancak bizim ilkel tepilerimize ket vurarak onları düzene koyan toplumsal modellerden hareket eden davranışların düzene konulması ile olasıdır. Bizim tüm eğitimimiz, ataların yadigarı tepilerimizin tümünü içeren doğamızla, ortaklaşa yaşamı kuran kültür arasındaki çatışmayı çözmekle geçer.”²⁶ Bu köklü eğitim, tarihî ve dinî değerlerin farkındalığını yaşamak ve onları sahiplenmek için en öncelikli yöntem olmalıdır. Farkındalığın varlığı ve bu farkındalığın toplumun geneline yayılması, asimile edilmelere karşı sağlam bir gard almaklık olacaktır.

Din, dil, kültür, mimarî yapıları, sanatsal motifler, yazma eserler Ortadoğu toplumlarına, bir bütün oldukları bilincini kazandıracak önemli zenginliklerdir.

Gözler bu tür eserlere iliştiğe, hafıza, gözlerin kendisine gönderdiği bu görüntüler(kareler) vasıtasıyla, ait olduğu değerlere bağlılığını ve canlılığını muhafaza edecektir. Kadîm değerlere aidiyet bilinci hafızalardan kazınmadıkça, kendisinin olmayan değer ve gündemler, onun kucağına atılamayacaktır. Bu perspektifle Ortadoğu’daki savaşlar tahlil edildiğinde; yakılan yazma eserler(Moğol istilasında ve Daiş istilasında olduğu gibi), yıkılan(bombalarla tahrip edilen) mimarî yapılar, özünden soyutlanan sanatsal motif ve kültürel dokularla aslında o coğrafyada yaşamakta olan ve yaşayacak olan çocukları nasıl bir tehdit ve tehlikenin bekliyor olduğu daha iyi okunabilir.

Dayanışma ve empatinin eseri olan “sadaka taşı” ince ruhluluğunu kaybeden toplum ya da insanlar, çelik kapılar ve alarmlar icat ettiren korku, endişe ve güvensizliklerin kucağında mutsuz yaşamaya ve can çekişmeye mahkûmdur.

3.2. Esaret: Bugün “kırk gün kırk gece” denilince Bağdat’ın masalımsı otantizmi kaçımızın aklına geliyor. Veya totoloji yaparak söyleyecek olursak; Bağdat’ın ismini duyan kaç kişinin hafızasında doğunun otantik masalları ve ilmî uğraşları algısı oluşuyor? Bağdat artık hergün bombalanmalarla can, mal, tarihî ve kültürel kayıpların kan banyosuyla özdeşleşmiş durumda. Burada doğacak olan veya yaşamakta olan çocukların gördüğü şey, sun’î mezhepsel mabet bombalamaları olduğu sürece, ümmet düşüncesi etrafında bir birlik veya kümelenme ihtimali olabilir mi? Kadîm değerlerini savaş ve geri kalmışlık sebebi sayacak olan böyle bir

²⁵ Malik bin Nebi, *a. e. g.*, s. 12

²⁶ Charrier, *a. e. g.*, s. 43

(gelecek) nesille, o topraklarda asıl amaçlarına kavuşacak olanlar aslında kimler olacaktır bir daha sorgulamak gerekir.

Benzeri hadiseler daha evvel de defaatle sahnelendi. Abbasi halifeliği süresince devletin gelirlerinin önemli bir bölümünün ilmi çalışmalara ve tercüme faaliyetlerine ayrıldığı,²⁷ o kadim ilmi kazanımların Moğol istilasıyla İslam düşünce-kültür ve bilim çalışmalarının bir asır geri bırakılışı gibi; Osmanlı İmparatorluğu'ndan sonra yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin, ilkeleriyle topluma dayatılması da aynı şekilde toplumsal infiallere ve bir asırlık gerilemeye neden olmuştur. Geçmişini okuyamayan neslin geleceği nasıl olabilir? Harf inkılabının neticesi, aidiyet bilincinin sönmesi olarak zuhur etti. İnkılaplar(şapka inkılabı gibi şekilsel değişimler) istila ruhunu kanıksatmış ve derin kültürel ruh tahrip edilmiştir. 3.2-Esaret: Esaretin Batılılarca belirlenmiş altın kuralı bölmek-parçalamak ve yutmak tır. “Böl-parçala-yut” formülünün gerçekleştirilmesi için kavmiyetçilik ya da ırkçılık veya ulusçuluk üzerinden mesafe kat etme cihetine gidilir. Araplık, Türklük, Kürtlük, Arnavutluk vb. mantar hastalığının teheyycü için “kaşımaya” eyleminin sürekliliği sağlanır. Anlam arayışını ya da daha yerinde bir ifadeyle varoluş amacını unutmuş topluluklar ürettikçe bu hastalık yayılma imkânı bulacaktır. Can suyunu din ve dinî değerlerden alan bir milletin(İslam milletini kast ediyorum) bu beraberlik ruhunu kaybetmesi tefrika ve dağılmaları netice verecektir. Nitekim hem Kur’ân-ı Kerim²⁸ ve hem de İslâm Peygamberi²⁹ bu hususta Müslümanların dikkatlerini ondört asır evvel çekmiş olmasına rağmen, cahiliye uygulamalarından olan bu tefrika ile İslam kardeşliği ruhu ve İslam coğrafyası pâmâl olmuştur. Bireysel özgürlükler üzerinden toplumsal dinamikler ve toplumsal hürriyetler dinamitlenmeye çalışılmıştır. Bu gün artık ifade edilmelidir ki, kişi bağlamında, Türk olmak, Kürt olmak, Arap olmak “Hayatın anlamı nedir?” şeklindeki varoluşsal anlam arayışını doyurmaz. Hâlbuki insanlığın tarihsel olarak en büyük sorusu, “Hayatın anlamı nedir?” “İnsan niçin yaşar?” sorularıdır. Hayy Bin Yakzan bir adada ceylan tarafından büyütüldüğünde hayatın anlamını arar. Hz İbrahim aya ve güneşe bakarak yaratıcıyı arar. Tolstoy “Hayatın anlamı nedir?” sorusu için yollara düşer.

²⁷ Bkz. Gutas, a.g.e., s. 135; İslam dünyasındaki ilmî çalışmaların Hıristiyan dünyasına tesirlerine dair ayrıca Jean-Paul Roux, Dinlerin Çarpışması, s. 20.

²⁸ وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا وَكُنْتُمْ عَلَى شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ فَأَنْقَذَكُمْ مِنْهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ (Hep birlikte Allah'ın ipine sınımsız yapışın; bölünüp parçalanmayın. Allah'ın size olan nimetini hatırlayın. (Al-i İmran 3/103)

²⁹ Hz. Peygamber(sav) de Veda Hutbesini irâd ederlerken “benden sonra cahiliye adetlerini geri dönüp birbirinizin boyunlarını –haksız yere- vurmuyunuz... Benden sonra size iki miras bırakıyorum, onlara sınımsız sarıldığınız sürece tefrikaya düşmezsiniz; biri Allah'ın kelâmı Kur’ân-ı Kerim, birisi de benim sünnetimdir” buyurmuşlardır. Bkz. Muhammed Hamidullah, İslâm Peygamberi, çev. Prof. Dr. Salih Tuğ, Yani Şafak Kültür Armağanı, c. II, Ankara 2003; İbrahim Sarıçam, Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı, DİB Yayınları, Ankara 2004

Yeryüzünde var oluşunun nedeni Türk-Kürt ya da Arap olmak demek komik ve saçmadır. Hayatım Türk-Kürt veya Araplık varlığına armağan olsun demek yüzeyselliktir. Var oluşun anlamını anlamamak demektir. “Böl-parçala ve yut” tehdidine karşı hayata hakim kılınması gereken formül, işte tam da Âl-i İmrân Suresi’nin “Allah’ın ipine sımsıkı sarılın tefrikaya düşmeyin..” ayeti ve Hz. Peygamber(sav)’in çağrısına uymaktır.

3.3. Ekonomik Ve Sosyal Problemler: Nietzsche, “en yüce dağlar, en derin denizlerden çıkmıştır; en derin acılardan doğar, en derin sevinçler.”³⁰ derken, Müslümanlar için bunu uyarladığımızda, mevcut problemlerden kurtuluşun da habercisi olarak görmek olasıdır bu sözü. Acılarımız bizi hayata karşı daha dirençli kılar; mücadele azmimizi daha da kuvvetlendirir. İçinde bulunulan halden uzaklaşmadan farkına varmak hemen hemen imkânsız gibidir. Farkında olmak sahiplenmek için gerekli ön şartlardan biridir. Bu açıdan Avrupa’nın sömürge dönemi, Müslümanları uykularından uyandırmış, bilim ve modern düşüncüyü(yani teknik ve teknolojik ihtiyacı) onlara getirmiştir.³¹ Kişi düştüğü yerden kalkar darb-ı mesel’ini toplumlara uyarlamak da mümkündür. Toplumların da dirilmeleri ve yeniden canlanmaları ancak kırılma yaşadıkları yerden olabilir. Yukarıda ifade ettiğimiz zenginlikleri Ortadoğu’nun esareti ve acıyı yaşama sebebi olmuş ise; aynı sebepler, sahip çıkılıp etkin bir unsur haline getirilmek suretiyle de özgürlük ve toplumsal beraberlik ve kalkınmışlık sebebi olabilir.

Afrika toplumlarından dersler çıkarmak gerek aynısını yaşamamak için. Yeraltı oldukça zengin, yerüstü alabildiğine cömert; ama esaret ve açlıkla pençeleşiyor insanlar. Ortadoğu’da da açlık yok, esaret yok; ama savaş var. Neden? Bu soruyu sormamızda ki amaç, ahlaksal ya da dinsel akımların arkasına gizlenmiş olan ve akıldan kaçan karanlık nedenleri, iyi niyetin arkasına gizlenmiş akıl-dışı dürtüleri³² ortaya çıkarmaktır. Nitekim on yedinci yüzyılda Rochefoucault, insan edimlerinin temel nedenlerinin her zaman sanıldığı gibi soylu motiflere dayanmadığını söylüyordu ve insan yöneltildiği zaman kendi kendisini yönettiğini sanır³²’dı ona göre. Ortadoğu’daki devletlerin sistemlerini kurmaları ve gelişmeleri³³ için, bu bölgeye yayılmış olan gizli tehlikenin farkına varmalarına bir olanak olarak görmek mümkün olabilir, o coğrafyada yaşanan acı verici hadiseler. Endişeli bekleyişle kurtuluşlar sağlanamaz. Derinlerde yatan ruhu dinamikleriyle buluşturmak; aidiyet bilincini canlandırmak ve

³⁰ Nietzsche, *a.g.e.*, s. 21

³¹ Roux, *Dinlerin Çarpışması*, s. 20 ³² Charrier, *Bilinçdışı Ve İnsan*, s. 16-17

³² Charrier, *a.g.e.*, s. 15

³³ Ortadoğu’da uygulanmış ve halen de devam etmekte olan sorunların içine nüfuz edip, derinliğinde nelerin barındığını farketmek; geleceğinin neye bağlı olduğunu öğrenmek hakkında detaylı bilgi için bkz. Simon Brombley, “Ortadoğu’da Devletler Sistemi; Kökeni, Gelişimi Ve Geleceği”, *Ortadoğu Tarihi*, s. 598-633

sahiplenme hassâsı'nı o çağrafyanın nesillerine kabul ettirmek lazım. İslam'ın dinamik uygulamaları ve emirleri hayata tatbik edilirse Ortadoğu, tarihin kaydetmiş olduğu aydınlatma misyonunu yeniden ikame edecek bir seviyeye ulaşacaktır. O topraklar, ancak o vakit, kendisine ait olmayan yabancı unsurları bağrından atabilecektir.

Kaynakça

Kur'ân-ı Kerim

Aiberg, Hans von, *Arz'dan Arş'a Evrenin Sırları ve Sınırları*, c. II, Alem Yayıncılık, İstanbul

Brombley, Simon “Ortadoğu’da Devletler Sistemi; Kökeni, Gelişimi Ve Geleceği”, *Ortadoğu Tarihi*, Hazırlayan; Youssef M. Choueri, Çev. Fethi Aytuna, İnkılap Kitabevi, İstanbul 2011

Balpınar, Zafer, “Askerî Güç Çarpanı Olarak Yahudi Yerleşim Yerleri”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Ekim 2014, sayı. 20, yıl. 10

Charrier, Jean Paul, *Bilinçdışı ve İnsan*, Çev. Hüsen Portakal, Cem Yayınevi, İstanbul 2000

Darıcı, Sefer, *Sübliminal İşgal*, Bilinçaltımızı Ele Geçiren Mesajlar, Destek Yayınevi, İstanbul 2012

Gordon, Thomas, *E.A.E. Etkili Anababa Eğitimi*, Çev. Emel Aksay, Sistem Yayıncılık, İstanbul 1996

Guenon, Rene, *Modern Dünyanın Bunalımı*, çev. Mahmut Kanık, Hece Yayınları, Ankara 2005

Gutas, Dimitri, *Yunanca Düşünce Arapça Kültür, Bağdat'ta Yunanca-Arapça Çeviri Hareketine Erken Abbasi Toplumu*, Çev. Lütfü Şimşek, Kitap Yayınevi, İstanbul 2003

Hamidullah, Muhammed, *İslâm Peygamberi*, çev. Prof. Dr. Salih Tuğ, Yani Şafak Kültür Armağanı, c. II, Ankara 2003

Herzel, Theodor, *Yahudi Devleti*, Çev. Sedat Demir, Ataç Yayınları, İstanbul 2007

Jung, C. G., *Keşfedilmemiş Benlik*, Çev. Canan Ener Sılay-Bariş İlhan, İlhan Yayınevi, İstanbul 1999

Lindbom, Tage, *Başaklar ve Ayrık Otları, Modernliğin Sahte Kutsalları*, çev. Ömer Baldık, İnsan Yayınları, İstanbul 1997

Malik bin Nebi, *İdeolojik Savaş Ajanları*, Çev. Cemal Aydın, Timaş Yayınları, İstanbul 1997

Murphy, Emma C., “Siyonizm ve Filistin Sorunu”, *Ortadoğu Tarihi*, Hazırlayan; Youssef M.

Choueiri, Çev. Fethi Aytuna, İnkılap Kitabevi, İstanbul 2011

Nietzsche, Friedrich, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, Çev. A. Turan Oflazoğlu, Cem Yayınevi, İstanbul 2000

Roux, Jean-Paul, *Dinlerin Çarpışması*, Çev. Lale Arslan Özcan, Kabalcı Yayıncılık, İstanbul 2014

Russel, Bertrand, *Dış Dünya Üzerine Bilgimiz*, Çev. Vehbi Hacıkadiroğlu, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 1996

Sarıçam, Prof. Dr. İbrahim, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, DİB Yayınları, Ankara 2004 Storm, Lise, *Ortadoğu’da Etnik-Ulusal Azınlıklar, Berberiler, Kürtler ve Filistinliler; Ortadoğu Tarihi*, Hazırlayan; Youssef M. Choueiri, Çev. Fethi Aytuna, İnkılap Kitabevi, İstanbul 2011